

**Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" asarini William Shakespearning
"Otello" asari bilan taqqoslash.**

Farg'ona Davlat Universiteti Ingliz tili va adabiyoti fakulteti

Amaliy ingliz tili kafedrasida katta o'qituvchisi

Umaraliyeva Munojatxon

Farg'ona Davlat Universiteti Ingliz tili va adabiyoti fakulteti

Xorjiy til va adabiyoti yo'nalishi 4-kurs talabasi

Kamolova Maftunaxon Axrorjon qizi

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqola Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" asarini William Shakespearning "Otello" asari bilan qiyoslashga bag'ishlanadi. Ushbu maqolada ikki buyuk daho - Alisher Navoiy va Shekspir ijodidagi tipologik xarakter va xususiyatlar hamda ularning ijodidagi o'xshashliklar farqlar ham tahlil qilinib etiladi.*

KALIT SO'ZLAR: *Sharq adabiyoti, G'arb adabiyoti, tipologik xususiyatlar, Otello, Farhod va Shirin, nazm, badiiy tahlil vositalari.*

ABSTRACT: *This article is devoted to Alisher Navoi's "Farhod and Shirin" comparison with William Shakespeare's "Otello". This article also analyze typological character and features of the works of two great geniuses - Alisher Navoi and Shakespeare, as well as the similarities and differences in their works*

KEY WORDS: *Eastern literature, Western literature, typological features, Othello, Farhad and Shirin, poetry, artistic analysis tools.*

АБСТРАКТНЫЙ: *Данная статья посвящена сравнению «Фархода и Ширин» Алишера Навои с «Отелло» Уильяма Шекспира. В данной статье также анализируются типологический характер и особенности творчества двух великих гениев - Алишера Навои и Шекспира, а также сходства и различия в их произведениях.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Восточная литература, западная литература, типологические особенности, Отелло, Фархад и Ширин, поэзия,*

Kirish

Alisher Navoiy o'zbek adabiyoti va madaniyati tarixidagi ulug' siymolardan biridir. Zamondoshlari uni "Nizomiddin Mir Alisher" deb ulug'laganlar. "Nizomiddin" - din nizomi deganidir. Ko'pincha, mansab egalariga nisbatan aytilgan "mir" - amir demakdir. Alisher Navoiy butun ijodi davomida turli janr va yo'nalishlarda salmoqli ijod qilgan. Nasrda ham, nazmda ham yetuk asarlar yaratgan. Nasrda Navoiy asosan ijtimoiy-siyosiy, axloqiy-ta'limiy va ilmiy-falsafiy, iqtisodiy yo'nalishlarda qalam tebratgan. Alisher Navoiy Sharq adabiyotida betakror bo'lganidek, ingliz shoiri, buyuk dramaturg, iste'dodli shoir, tengsiz aktyor Vilyam Shekspir G'arb adabiyotining tengsiz iste'dod sohibi edi. Londonlik tanqidchi F.Meres "Aql xazinasini" (1598) kitobining "Ingliz shoirlari haqida mulohazalar" qismida ta'kidlaganidek: "Plavt va Seneka rimliklar uchun komediya va tragediya borasida tengsiz bo'lgani singari Shekspir inglizlar uchun pyesaning har ikki turida ham beqiyosdir".

"Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" asari" va "William Shakespearning "Otello" asari" ikkala yozuvning turli jihatlari bilan taqqoslash mumkin. "Farhod va Shirin" asari, sevgi va dostlikning kuchini va uning o'zaro munosabatlariga e'tibor qaratadi. Bu asar Alisher Navoiyning sevgi, dostlik, va odamlar orasidagi munosabatlarga bag'ishlangan mahalliy xususiyatlarni aks ettiradi. "Otello" esa, jinsiyat, jalb etish, yolg'onlik va qarama-qarshiylarning o'rtasidagi urishlarni aks ettiradi. Shakespearning dramaturgiyasi, psixologik tahlili va insoniyatning kattaligini ko'rsatish bilan ajralib turadi. "Farhod va Shirin" asarida Farhod va Shirin nomli asosiy personajlar bor, ularning o'zaro sevgisi va ularga qarshi chiqqan muammolar asar boshqaruvchiligi qiladi. "Otello" asarida esa, Otello, Desdemona va Iago nomli asosiy personajlar bor, ularning o'zaro munosabatlari va o'zgarishlari dramatik ko'rsatkichlar sifatida ishlatiladi.

Adabiyotlar tahlili.

Alisher Navoiy va Vilyam Shekspirdek ikki buyuk ijodkor asarlarida fojia

mavzusi uyg'unligini qiyosiy metod orqali beixtiyor ilg'ashimiz tabiiy. Xavoss, ya'ni xos ishqda esa insonning insonga muhabbati Allohga bo'lgan muhabbat uchun ko'prik vazifasini o'taydi. Navoiy uni shunday izohlaydi: "...xos ishqqa mansub shaxslar pok ko'zni pok niyat bilan pok yuzga soladilar va pok ko'ngil u pok yuzning shavq-zavqi bilan beqaror bo'ladi. Va bu pok yuz vositasi bilan pok oshiq haqiqiy mahbubning jamolidan bahra oladi" Bu toifadagi oshiqqlar uchun visol emas, ishqning o'zi—maqsad. Tasavvufda majoz va haqiqat degan tushuncha bor. Unga ko'ra, dunyo go'zalliklari ilohiy go'zallikning belgilarigina xolos. Zotan, dunyoning o'zi Allohning tajallisidir. Har jihatdan, nihoyatda mukammal yaralgan inson o'zida haqni mujassam etadi. Demak, unda ilohiylik bor. Xos ishq dunyoga mana shu nuqtayi nazardan qarash bo'lib, oshiq yorining qiyofasida Alloh jamolini ko'radi. Ishqning uchinchi turi oliy — Alloh jamoliga eltuvchi bosqichdir. Mazkur siddiqlar ishqni valiylik, ya'ni avliyolardan yuqori, ammo nabiy (payg'ambar)lardan pastroq martabadagi yetuk shaxslarning yaratganga bo'lgan beg'araz muhabbatlarini ifodalaydi. Farhod va Shirin" dostonida Xisrav va uning o'g'li Sheruyaning Shiringa bo'lgan havasi oqibatida fojia yuz beradi. Bu mojaroga sabab – ishtiyoq uyg'otgan tuyg'ular avom ishqiga mansubligidir. Jumladan, "Otello" tragediyasida Otelloning Dezdemonaga muhabbati zamirida ham shu mohiyatni ko'ramiz. Negaki Bahrom, Jobir, Xisrav, Sheruya va Otello obrazlarida xudbinlik mavjud, ular uchun sevgilisining quvonchi, ko'ngli kimdaligini bilishning zarracha ahamiyati yo'q. Shu sabab "men yoqtirdimmi, demak, u ham faqat meni yoqtirishga majbur, boshqani tanlashga haqli emas" qabilida ish tutilishi natijasida, hatto bu masala qizning o'limi bilan yakunlanishi mumkin, degan fikr ham ularni qayg'uga solmaydi. Ushbu qahramonlar muhabbatidagi fojining negizida insoniyat paydo bo'lganidan beri yonmayon yashayotgan ezgulik va yovuzlik, olijanoblik va pastkashlik, xiyonat va sadoqat, jinoyat va ishonch kabi ziddiyat o'rtasidagi kurash tasvirlanadi.

Tadqiqot metodi

Ushbu ishda biz ilmiy tadqiqotning struktur, qiyosiy tahlil metodlaridan foydalandik. Ushbu metodlar orqali o'zbek va ingliz tillaridagi ikki asarning

o'xshashliklari va farqlarini tahlilini berganmiz va bu orqali ikki asarning qanchalik mahorat bilan yozilgani hamda mashhur asarlardan ekanligini ko'rsatib berilgan.

Natija va tahlillar

Navoiyning „Farhod va Shirin“ dostoni u yaratgan „Xamsa“ning 2-dostoni bo'lib, unda Farhod oddiy tosh yo'nar oshiq emas, balki xoqonning o'g'li, aniqrog'i, Xo'tan mamlakati podshosining qarilikda ko'rgan yakka-yu yagona farzandi bo'lib, yoshligidan fanning barcha sohalariga qiziqqan, harbiy bilimlarni, ayniqsa, toshyo'narlik, kasbini egallashga uringan. U Shirinni otasining xazinasidagi sehrli oynada ko'rib, darhol sevib qoladi. Unga erishish uchun turli mashaqqatlarni boshidan kechiradi. U Arman elida Shirin uchun qazilayotgan ariqni bitkazish ishlarida o'zining nimalarga qodir ekanini ko'rsatadi. Ammo bosqinchi Eron hukmdori Xusrav bilan kurashda xiyla bilan qo'lga olinib, qahramonlarcha xalok bo'ladi. Uning sevgilisi Shirin esa uning jasadi ustida jon beradi. Shekspirning „Otello“ asari ziddiyatlar bilan to'la. Dezdemonaning otasi - Brabantio va Otello o'rtasidagi ziddiyat. Dezdemonaning baxtsiz kuyovi Rodrigo va uning raqibi, baxtliroq Otello o'rtasidagi ziddiyat. Rodrigo va leytenant Kassio o'rtasidagi mojaro. Hatto ular o'rtasida katta nizolar ham kelib chiqqan. Otello va Dezdemona o'rtasidagi ziddiyat esa bu fojining oxirida yuzaga keladi va Dezdemonaning o'limi bilan tugaydi. Va nihoyat, bu asarning asosiy to'qnashuvi bo'lgan yana bir ziddiyat -hasad, xameleonizm, mansabparastlik, xudbinlik tashuvchisi - Lago bilan to'g'riso'z, halol, odam, lekin ehtirosli va g'azabli xarakterga ega Otello to'qnashuvlarini keltirish mumkin.

Tuban o'g'ri, ayt, qizimni qayga yashirding?

Ey, lan'ati sehr bilan uni shoshirding

Salomat aql, sog'lom fikr xo'p biladiki,

Jodu bilan bog'lab olding sen uni tag'in

Yo'qsa shunday aqlli qiz, battle, muloyim,

Venetsiyaning shuncha ko'rkam

boyvachchasiga

Unashishga rozi bo'lmay uyidan Kochi

Hamma elning kulgisiga sazovor bo'lib

Qorakuya quchoqlarga otildim

Sen nimasan hirsni emas daxshat

qo'zg'aysan...

Ko'rinadiki "Otello" tragediyasi konfliktlarga boy. Deyarli har bir misrada bunga guvoh bo'la olamiz.

"Farhod va Shirin" asarida Farhod va Shirin o'zaro sevgisi uchun muqobil bo'lgan imtihonlardan o'tadilar. Bu asar Navoiyning insoniyatning yuksak qiymatlarini, sevgi va sabrni ko'rsatishga bag'ishlangan. "Otello" asarida Otello jinsiyat, jalb etish, yolg'onlik va qarama-qarshiylarning o'rtasidagi urishlarni ko'rsatadi. "Farhod va Shirin" asari Navoiyning asosiy maqsadi - insoniyatning yuksak qiymatlarini ko'rsatish va insonning qadriyatini e'tirof etishdir. "Otello" esa Shakespearning insoniyatning ziddiyatlari va jahliliklarini tushuntirish maqsadini o'z ichiga oladi. Bunday taqqoslashlar ikkala asarning turli jihatlarini tushuntiradi va ularni o'zining unikal xususiyatlari bilan anglashga imkon beradi.

XULOSA.

Xulosa qilib aytganda, Shekspir ijodini konfliktlarsiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Inson aqli va hislarining eng nozik, chigal jihatlarini yuksak san'atkorlik bilan tasvirlangan "Otello" (1604) fojiasi haqida alohida to'xtalish joiz. A.Navoiy ham, V.Shekspir ham odamni har jihatdan barkamol, nuqsonlardan holi, inson degan ulug' nomga munosib ko'rishni istaydi. Asarda o'tkinchi manfaat, hokimiyatni ko'zlash yo'lida qabihlik qilgan kimsalar taqdirining o'zaro kesishgan nuqtalari mahorat bilan tasvirlanadi. Xisrav esa sevgini ham jang maydonidek tasavvur qilgani bois faqat Farhoddan g'olib bo'lishni o'ylaydi. Bu masala bamisoli musobaqadirki, yutub chiqish shart, boshqa narsaning qizig'i yo'q unga. Ushbu holat "Otello"dagi alamzada Rodrigoni eslatadi. U boy va yosh bo'lishiga qaramay, Dezdemonaning muhabbatini qozonolmadi, shu sabab hasaddan ko'zi ko'r bo'lib, yoshi katta odamlarga yarashmaydigan pastkashlik bilan mashg'ul bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. <https://azkurs.org/hayot-va-ijod-yoli.html?page=4>
2. Layli va Majnun”, “Saddi Iskandariy” (<http://www.hozir.org/1-mavzu-alisher-navoiy-hayoti-vafaoliyati-1441-1501-reja.html?page=22>).
3. “Sab'ai sayyor” (“Yetti sayyora”).Kutubxonachi.uz(<http://kutubxonachi.uz/documents/asar/adabiyot/ozbek/pdf/alisher-navoiy/sab-ai-sayyor-yettisayyora/#gsc.tab=0>)
4. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub (www.ziyouz.com kutubxonasi)